

Türkiye’de Küreselleşmenin Çevre Hukukuna Yansımaları: Üstün Kamu Yararı, Özelleştirme, Metalaştırma, Çevreyi Kirlenme, Yaşam, Çevre ve Doğal Hakların İhlali

¹Aziz Cumhur KOCALAR

¹Faculty of Architecture, Department of City & Regional Planning, Cumhuriyet Üniversitesi University, Turkey

Özet

Çevre hukuku mevzuatında son yıllarda yer almaya başlayan değişiklikler ve yeni düzenlemelerin artan sayısı ayrıca, yoğun ve tüm mevzuatla yer yer çelişik olabilen içerikleri oldukça ilgi çekicidir. Kapitalizm, ilk dönemlerinden de bilindiği gibi, endüstrinin ve atıklarının çevreyi kirlenme bedelini, iş kazalarını yoksul halkların sırtına yüklemektedir. Günümüzde ise, özellikle gelişmekte olan ülkelerin yönetimine hakim olan neo-liberal yönetim anlayışı ile önce kamu kurum ve kuruluşları özelleştirilerek, ulusal devlet küçültülmüş, sonra da kamu yararı kavramı zamanla değişime uğratılmıştır. En son olarak, madenlerin ve suyun da özelleştirilmesi ile doğanın da hızla metalaştırılmaya başladığını görüyoruz. Aslında bu durum, minerallere ve suya muhtaç olan tüm canlılar için, açık bir şekilde yaşam, çevre ve doğal haklara bağlı olarak pek çok sağlık hakkı, dayanışma hakkı vb yurttaşlık hakkının da ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Son yıllarda, yine artan bir şekilde küreselleşmenin mekana olan etkilerine paralel olarak, özellikle metropollerde büyük projelerin gündeme geldiği görülmektedir. Bunların çevreye ve topluma getirdiği yüklerin de yine, yurttaşların vergileri ile karşılandığına şüphe yoktur. Ancak merkezîyetçi, tepeden inme ve otokratik bir anlayışla ve salt ekonomik kaygılarla getirilen planlama kararlarına yerel halkın katılım da hiç sayılmaktadır. Bu çalışma da, çevre hukuku boyutundan küreselleşmenin etkileri ile yönetimlerin idari etiğe karşı duyarsızlığı ve kayıtsızlığı, doğrudan siyasi konuşmaları ve özellikle meclisten geçirilen yasalar ile hazırlanan yönetmeliklerin somut yazılı yasal metinleri üzerinden irdelenerek eleştirilmektedir. Kapitalizmin bir aracı haline getirilen yasal düzenlemeler ile uygulamada yaratılan ciddi çevre sorunları irdelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Tabiat Varlıklarını Koruma, Çevre Hukuku, Çevre etiği, Çevre Koruma, Şehir ve Bölge Planlama

Environment Legislation in Turkey with Globalization Effects: Outstanding Public Interest, Privatization, Commodification, Environmental Pollution, Life / Environment / Natural Rights Violation

Abstract

Regulation in the environment legislation in Turkey in the last ten years has got some important contradictions with old legislation. Capitalism and globalization effects are increasing day by day into these legislation subjects so that there were many serious environment pollution with these applications.

Key words: Water Basements, Protection for Natural Assets, Conservation Politics, City and Regional Planning.

1. Giriş

Son yıllarda artan bir şekilde kapitalizmin aracı haline getirilen neo-liberal yasal düzenlemeler ile çevrede ciddi sorunlar yaratıldığı görülmektedir. Çalışmada, yer yer bu gelişmelerin yasal dayanağını oluşturan çevre hukuku mevzuatından örnekler verilmiştir. Sözü edilecek hatalı uygulamalara mevzuatta gerekçe oluşturan esnek kavram ve yaklaşımlar yer yer temel alınarak çarpık uygulamalar yeniden irdelenmiştir. Çevre hukuku boyutundan küreselleşmenin etkileri ile yönetimlerin idari etiğe karşı duyarsız kalışı adeta kayıtsızlığı, doğrudan siyasi konuşmaları ve özellikle meclisten geçirilen yasalar ile hazırlanan yönetmeliklerin somut yazılı yasal metinleri incelendiğinde, eleştirilen tüm uygulamaları oluşturan bu esnekleştirilmiş zeminin kendini iyice hissettirmekte olduğu görülmüştür.

1.1.Amaç

Çalışma özünde, tarihsel ve geniş bir disiplinlerarası perspektif üzerinden taranan alt başlıklarıyla tamamen gerçek bulgulara dayandırılabilen savlar içerdiğinden, bilimsel açıdan tümdengelimci faydalı bir açılış yönteminin izlendiğinde mevcut sorunların beyin fırtınası üzerinden görünür kılınmasını sağlayacağını söylemektedir. Gerçek sorunlar gizlenerek bilinmesi önlenildiğinde alınan idari kararlarında sorunlu olacağı aşıkardır. Kısaca çalışma, bu kurumlar veya özel kuruluşlar gibi spekülatif bazı gizlemeci tavırlar taşıma kaygısı gütmeyen özeleştirici yapmaya çalışmaktadır.

1.2.Sorular

“Çevre sorunu”nun ele alındığı bir kitabın yazarı bu konuda sayılan oluşumlar hakkında şu soruları soran bir bakış açısı vardır: Sorun yalnızca teknik ve teknolojik midir? Sayılan oluşumlar yalnızca kişilerin, kuruluşların, hükümetlerin sorumsuzluklarından, bilgisizlik ve bilinçsizliklerinden mi kaynaklanıyor? Oluşumların gündeme gelmesinden “herkes” aynı düzeyde mi sorumludur? Bu oluşumların önlenmesine “herkes” aynı düzeyde mi katkıda bulunmalıdır? Görünüşe göre herkes “çevrenin” korunmasını, “çevre sorunu” sayılan oluşumların önlenmesini istiyor; bu amaçla konulmuş onlarca anayasal ve yasal yaptırım, etkinlikte bulunan binlerce kişi ve kuruluş var; öyleyse çevre, neden gerektiğince korunamıyor? “Çevre” yalnızca gönüllü kişi ve kuruluşların, meslek örgütlerinin özverili çabalarıyla korunabilir mi? Siyasal partiler, sendikalar, üretici kooperatif ve birlikleri “çevre sorunu” sayılan oluşumların önlenmesi ve çözümlenmesini gerektiğince dert ediniyor mu? “Çevrenin” gerektiğince korunabilmesi için bu türden birçok sorunun yanıtlanması, temelde de tüm yaşama alanlarının bu yanıtlara göre düzenlenmesi gerekiyor. Peki ama bu gereği kimler nasıl yerine getirecek; yine yalnızca “çevreciler” mi? “Hayır!” diyor Yücel Çağlar. Çevreleme isimli kitap, bu yanıtının gerekçesi olabilecek değini ve tartışmalarından oluşan seçkisi ile konuyu bu makalenin sınırlarını aşarak derinlemesine tartışıyor.

[1].

1.3.Yöntem

Çalışma, Türkiye’de ve özellikle Anadolu’da farklı illerde yapılan aralıklı saha gözlemlerine,

basındaki haberlere ve ilgili uzmanlarla yüz yüze görüşmelere ayrıca konuyla ilgili bilimsel literatür araştırmalarına dayandırılmaktadır.

2.Küreselleşmenin Tarihi Doğal ve Kültürel Alanlardaki Bazı Mekansal Etkileri

Günümüzde ise, özellikle gelişmekte olan ülkelerin yönetimine hakim olan neo-liberal yönetim anlayışı ile önce kamu kurum ve kuruluşları özelleştirilerek, ulusal devlet küçültülmüş, sonra da kamu yararı kavramı zamanla değişime uğratılmıştır. [2].En son olarak, madenlerin ve suyun da özelleştirilmesi ile doğanın da hızla metalaştırılmaya başladığını görüyoruz. [3].

Anadolu'da bulunan söz konusu alanlarda yıllardan beri kısmi kontrolsüzlük ve usulsüzlükler eskiden sınırlı idi ve tam anlamıyla insan kaynaklı bir doğa yıkımında yaşanmıyordu. Son yıllarda ise, artık yasalara kadar taşınan bir takım esnetme (gevşetme) politikaları eşliğinde çevre sorunlara aratarak gündeme gelmiş gözükmemektedir.[4].

2.1.Genel Durum Tespiti (Gözlem, Haber, Olgular)

Coşkun; Doğanın yasalarından şöyle söz ediyor: "Asla değiştiremeyeceğimiz kaçınılmaz yasalar. Doğa, kendisini sevenle dosttur... Bir "ödül yasası"dır bu... Kirletilen denizler balığınızı keser, arıları yok ederseniz meyve vermez elma ağacı. "Ceza yasaları" vardır doğanın. Tilkileri öldürdüğünüzde fareler, kirpileri öldürdüğünüzde yılanlar, kırlangıçları balkon duvarlarından kovaladığınızda sivrisinekler infazınızı yaparlar. 1960'tan sonra DSİ sulak alanları kurutmaya başladı. Her seçim yaklaştıkça sazlıklar, sulaklar kanallarla kurutulup yerleri köylülere "tarla" olarak dağıtıldı. Fabrikaların yağlı-paslı atıkları nehirlerle, kentlerin kanalizasyonları denizlere çoktan bağlanmıştı. Şimdi?.. **Şimdi insanın suyu yok...** Doğanın **ceza yasasıdır** bu. Kentlerde su biterken, dört bir yandan yurdun kuruduğu haberleri geliyor. İnsanlar **o kuş sürüleri gibi şaşkın.Göçmen kuşlar gittiler, siz nereye gideceksiniz?..**

Fotoğraf 1. Hürriyet Gazetesi [5].

2006 sonrası can çekişmeye başlayan bir başka gölümüzde Bafa Gölü'dür. Gölde son yıllarda yapılan sınırlı ölçümlere karşın tuzlanma etkisinin arttığı bilinmektedir. [6].Bitki örtüsü ile yaban hayatı zenginliğine sahip ve manzara bütünlüğü olan doğa parçalarına Tabiat Parkı

denilmektedir. Aydında sadece 1 adet Tabiat Parkı bulunmaktadır. Alan içinde kamu ve özel mülkiyet arazileri mevcuttur. Söke - Milas karayolu göl kenarından geçer. İlgin, Zeytin ve Kızılçamdan oluşan bitki örtüsü vardır. B. Menderes deltasının güney doğu bölgesinde yer alan göl B.Menderes Nehri taşkınlarının körfezi doldurmasıyla oluşmuştur.En derin yeri 25 m'dir. 2003 yılı kış ortası kuş sayımında 200.000'den fazla su kuşunun gölde konakladığı belirlenmiştir. Tepeli Pelikan, Cüce Karabatak, Flamingo, Akkuyruklu Kartal, Kaşıkçı kuşu bölgenin belli başlı kuş türleridir. Özellikle Kaşıkçı Kuşu göldeki adacıklarda birkaç yuva yapmakta, Akkuyruklu Kartal göl yakınındaki Beşparmak Dağlarında üremektedir. Bitki örtüsü ile yaban hayatının korunması, insanların rekreasyon ihtiyaçlarının karşılanması, burada kışlayan göçmen kuşların gözlenmesi imkanlarına sahiptir. Tüm bunlarla sınırlı kalmayan çevresinde başka arkeolojik kültürel zenginlikler de barındıran göl büyük bir tehditle karşı karşıyadır.

Göllerini kurutan bir ülke olarak kentsel yapay peyzaj alanlarında da (rekreatif projeler) su ile kurduğumuz ilişki oldukça tartışmalıdır. [6].

2.2.Güncel Siyasi Eğilimlerle AlınanOldukça Hatalı ve Riskli Kararlar

Fotoğraf 2. Göl çevresinin tepelerindeki bir manzara noktasından görünüşü
(Kaynak: <http://www.aydinkulturturizm.gov.tr/>)

2014 Mart döneminde ekonomik algı operasyonları baskısı altında atlatılan seçim dönemine denk gelen siyasi, toplumsal ve özellikle konumuzla ilgili olarak eşsiz doğal yapılarıyla korunan fiziki çevreler üzerinden alınabilenoldukça hatalı ve riskli kararlara açık bir toplum haline gelmiş durumda olduğumuz gözlemlenmektedir. Bu şekilde yapılan propagandalar ile özenle korunması gereken doğal çevre üzerine yürütülen,çeşitli spekülasyonlar oldukça endişe verici bir düzeye erişmiş haldedir. İşte bu spekülasyonlardan biri de, Bafa Gölü'nün bir "Tabiat Parkı" olarak korunmasına engel teşkil eden hatalı güncel siyasi eğilimler olmuştur. Bu statülerle oynanmasının aslında altında yatan gayelerin ne olduğunun ortaya çıkması uzun sürmeyecektir.

2.3.Çevre Kirliliği, Çölleşme ve Kuraklaşma Bulguları

İklim değişikliğine kadar varan gezegen çapına yayılmış bulgular ve raporlar gerçeği gözler önün sermektedir. Küresel ısınma, özellikle Anadolu'daki çölleşme ve kuraklaşmanın etkileri yakın

zamanlarda barajlardaki su seviyesinden ve kontrolsüzleştirilen yatırımlar sonucu hızla kirletilen çevre üzerinden özellikle kirliliğe yakın yerleşimlerde kendini yeterince göstermektedir. [7].

2.3.1.Sularda Kirlilik

Bu canlıların ötesinde gözle görünmesi zor olabilen ve göl ekolojisine ait ya da zamanla artarak dahil olan diğer canlılar veya cansız varlıklarda söz konusudur. Özellikle dışarıdan gelen organik ve inorganik maddelerden (atıklar ve/veya kimyasal değişimin sonucu olarak) oluşan kirlilik unsurlarının sürekli bilimsel olarak izlenilerek bilinmesi yöre halkının geleceği açısından öncelikli önem taşıyan bilimsel proje konularıdır.

2.3.2.Göllere Yönelik Ölçüm Amaçlı Olası İzleme Projeleri

Daha önce Aydın Valiliğince bütçesi nedeniyle onaylanamayan projeler tekrar gündeme getirilmek zorundadır. Gölün su kalitesi, canlı ve indikasyon türleri araştırılmalıdır. (Örneğin gölün fizikokimyasal özelliklerinin belirlendiği çalışmalara ihtiyaç vardır.) Zamanı gecikerek ertelenmiş durumda bırakılan projelerin, sonuçlarına olan bağımlılık giderek arttığından, olası olumsuz sonuçlara katlanılma maliyeti de hızla yükselmekte ve alınması gereken tedbirler önceden alınmadığı için de, yaratacağı sosyal sıkıntıların (göç, istihdam politikaları vb) boyutları da burada olduğu gibi genellikle gözden kaçırılmış olmaktadır.

2.3.3.Disiplinlerarası Veri Eksikliği

Farklı disiplinlerarası verileri belirleyecek olan bilimsel (zoooloji, biyoloji, ziraat mühendisliği, çevre mühendisliği, kıyı mühendisliği, şehir ve bölge planlama, inşaat mühendisliği, mimarlık, arkeoloji, tarih, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, kamu yönetimi vb) alanlar tarafından, bu verilerin tespiti ve ilişkiselliği öncelikli olarak belirlenmelidir. Sürekli ve düzenli bir şekilde toplanması gereken bu verilerin bilimsel araştırmalara konu olabilecek şekilde paylaşılmasının sağlanması da ayrıca kamusal bir öncelik taşımaktadır. Zamanla uygun ve anlamlı olabilecek veriler üzerine yapılması beklenen çalışmaların acilen başlatılması gerekmektedir. O yüzden bu çalışma da aslında, bu bağlamda bir çağrı niteliği taşımaktadır.

2.4.Ekosistemler Açısından Çevre Kirliliği ve Sorunlar ile İlgili Bazı Savlar

Kapalı sistemlere dönüşen bazı göllerin zamanla (balıkları ile birlikte) öldüğü bilinmektedir. [6]. (Örneğin; Hazar Gölü) Hazar Gölüne nispeten küçük olsa da Bafa Gölü gibi yine büyük sayılabilecek göller ise uygun yönlerde yeterli temiz su girişi ve çıkışı olmadığı için zamanla artan iklim değişikliğinin ve sıra süregelen hatalı yada uygunsuz kullanımlar ile ciddi bir tehdit altında kalmaktadır.

Ülkemizin yüksek doğu kesimlerindeki göllerden veya sulama alanlarından örnek verilecek olursa, sanal oluşturulan bu alanlarda su miktarı batıya ve güneye nazaran daha yeterli bir seviyede tutulabilmektedir. Ancak yazar su tutma politikaları artık çevre açısından sorunlu olarak görülmeye başlanılmıştır. [7].

Makedonya'daki Ohrid Dağ Gölü gerek bulunduğu yüksekliği ile gerekse giriş ve çıkışı ile ilginç temiz kalabilen ekosistemi açısından bu anlamda çok güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu yüzden göle belki uygun bir yönden temiz su girişi sağlanabilir. 8000 yıl öncesinden kutsal sayılan 1300metreye ulaşan yüksekliği ile Latmos dağına bu anlamda kar ve yağmur yağışının eksikliği ve özellikle de yer altı sularını besleyen kar sularının yokluğundan ötürü, yer altı su seviyesi yada yoğunluğu ile beslenen göl ekolojisi de zamanla kendini temizleme açısından zarar görmüştür. Bu büyüklükte olan bir göle sirkülasyon sağlamak için çok ciddi oranda su getirilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle; kapalı bir sistemde entropi (düzensizlik) her zaman artacağından, sisteme enerji vermek suretiyle entropisi azaltılabilir. Örneğin; Dünya kapalı bir sistem değildir. Güneşten sürekli olarak enerji almaktadır, dünya görünen yaşamsal düzenini bu şekilde sağlamaktadır.

2.5.Kültürel Çevre Açısından Bazı Tespitler

Eşsiz doğal çevrenin aslında geçmişte ilkel çağlardan bugüne kadar kullanılagelen önemli bir yörede bulunma olasılığı taşıdığı da hiç unutulmamalıdır. Tarihi yerleşimlerin arkeolojik açıdan dönüşümler geçirmiş bir antik kent katmanında yer alabildiği bilinmektedir. Asur, Frigya, HititDevleti, Roma ve Bizans gibi egemenliklerin el değiştirdiği her tarihi dönemde olduğu gibi kentler hep stratejik öneme sahip bir konumda kurulmuştur.

2.6.Doğa (Dağ, Göl) Sporları ve Kültür Turizmi Kanallı Kültürel Bilinç Akışları

Dağların eteklerinden başlayan antik dönem kent devletleri günümüzde dağ yürüyüşü amaçlı uzun gezi parkurlarının da bir parçası olarak kullanılmaktadır. Bazen göllerin içinde kalan arkeolojik kalıntılar ya da göl yakınındaki yine arkeolojik açıdan özel bir öneme sahip eserler yer almaktadır. Bu eserlerin yerinde korunması için, çevrenin kültürel boyutunun da hiç ihmal edilmemesi gerekmektedir. Örneğin; Bafa Gölü kıyısındaHeraklia-Latmos antik dönem liman kent (Kapıkırı köyü) alanını ve dağ mağara resimlerini barındırmaktadır. Ayakta kalan yapılarının yanı sıra kaya mezarlarının da günümüze ulaşan sayısı ve niteliği yönünden zengin bir kültürel mirasa sahiptir.

Fotoğraf 2. Latmos Dağındaki Kaya Resimleri (Kaynak:www.f5haber.com)
Fotoğraf 3. 8 Bin Yıllık Kaya Resimlerindeki Tahribat (Kaynak:www.f5haber.com)

3.Çevre Hukukunun Yakın Geçmişinden ve Uygulamadan İlişkisel Bazı Örnekler

Özellikle 2000 sonrası dönemde tırmanışa geçen çevre sorunları"na odaklanmak yerinde olacaktır.

3.1.2000 Sonrası Hızlı Güncellemelerle Değişen Yasal-Yönetmelik Çerçeve (Mevzuat)

3.1.1.Biyolojik Çeşitlilik Yasa Tasarısı Taslağı

Biyolojik Çeşitlilik Yasa Tasarısı Taslağı son 10 yıl içinde 5 kez gündeme getirilmiş, her defasında uzman görüşleri de ağırlıklı olan Sivil Toplum Örgütlerince desteklenen kampanyalar sonucunda kamuoyunun tepkisini alarak meclisten geri çekilmiştir. [8].

3.1.2.Kyoto Protokolü ve Termik Santraller

Kyoto Protokolü yok sayılarak sürünceme de bırakılan çevre sorunları ve karbon piyasalarına yönelen bir gelecekte kritik edilen salt kısa vadeli kar amaçlı yatırımlar ağır yaptırımlara dönüşecektir. Bu yüzden hızla kurulumu süren termik ve nükleer santraller,ülke ekonomisi açısından büyük bir açmaz ve ciddi işletim zorlukları yaratacaklardır. [9].

3.1.3.Petrol,Maden ve Taşocakları

Artık ne pahasına olursa olsun kömür çıkarmak mümkün değildir. Bunun karşılanamayacak maliyetler doğruduğu küresel bir pazar söz konusu olmuştur. Alternatif turizm alanları maden yataklarına terk edilmektedir. (Kaz dağları, Batı Toroslar, Gökçeada) [10].

Kendine özgü eşsiz ekosistemlerin (Kaz dağları) kısaca doğal sit alanlarının (özellikle ormanların) altında bulunan taş ocaklarının işleme alınması da doğada ciddi bir yıkım doğurmaktadır. (Batı Toroslar, İsparta)

Dünyada fosil yakıtların ömrü dolmaktadır. Dünya ülkeleri yenilenebilir enerji kaynaklarına geçmektedir. Ülkemiz ise karayolları taşıtları ile halen petrol bağımlısı bir konumdadır.[11].

3.1.5.Ülke Gündemi: Yetersiz ÇED Raporları Gerçeği

Ülkemizdeki korunan alanlar, eskiden beri yoğun kıyı turizmi üzerinden tahrip edilmişken, [10].günümüzde ise doğa ve kültür turizmi çeşitlendirme gerekçelerinin yine sermayenin iştahını giderek kabartan mevcut potansiyeli ile bu kez de, sözde ÇED raporları üzerinden hızlı yatırım kararlarının baskısı altına sokulduğu görülmektedir. [3].Artarak ve farklılaşarak karşımıza gelen yönetilemez boyutlarıyla karmaşık riskler bu şekilde süregelirken, doğada hiç istenemeyecek kadar açık ve ciddi bir şekilde yoğunluk artışları ve doğal yıkım da iyice görünürleşmiştir.

3.2.Kamu ve Kent Yönetiminde Küreselleşme Etkisiyle Yaşanan Reform Sorunlarının Kökeni ve Kentsel Hareketler

Çevre ile ilgili konularda yeterince şeffaflık sağlanamadığı için, alınan kararlar da çoğunlukla sonuçlarından gözlemlenebildiği kadarı ile hatalı ya da oldukça şüpheli kararlardır diyebiliriz. Bu

eleştirileri rahatlıkla söylenebilir kılmak, aslında tartışmaların da başlamasını sağlamalıdır. Oysa ki, ülkemizde her kurum ya da kuruluş bir yandan görevini yapar gibi görünürken, diğer yandan yakın çevrelerinden sonuçlarına hiç katlanılamayacak derecede ciddi çevre felaketlerine bile sebep olabilmektedirler.

3.2.1.Bozulan Doğal Dengeler

Hatta geçmişten bu yana, göldeki bazı balıklar (yılan balığı) her yıl uzun mesafelerden (denizlerden) geçerek döngüsel yolculuklarını tamamlayıp, yumurtlayarak göle yaşamını sürdürmek üzere gelebilmektedir. (<http://ekodosd.org>) (<http://www.yabantv.com/>) Göl kefali de aslında sevilen tadı ile bir gıda kaynağı olmasının yanı sıra, gölün doğal temizliğinde de rol oynayan başka bir canlıdır. Sadece bilinen bu balık türlerinin dahi varlığı ve insanlar üzerindeki etkisi ortadadır. Bunun yanı sıra yine bu türler, günümüze kadar artan ve azalan şekilde değişim göstererek gelen tuzluluğa da uyum sağlamış gözükmeaktedirler.

3.2.2.Doğal Dengelerle Oynamasına Karşı Bazı Savlar

Diğer yandan gölün tamamen tatlı su gölü haline getirilecek şekilde bir insan müdahalesine maruz kalmasının gereği daha iyi bir şekilde ortaya konulmalıdır. Çünkü Burdur ya da Antalya gibi dağ köylerindeki kalitede bir tatlı su gölü elde etmek şeklinde ekolojik açıdan zor yeni bir durumu yaratmaya yönelişin sonucunda, bu eşine ender rastlanan evrim süreçlerinden geçmiş ve bu doğal mekanlarında da süreklilik kazanmış doğal canlıların ölümü söz konusu olacaktır. Belki de zamanla soylarının tükenmesi gibi sonuçlara da katlanmak gerekecektir. Çevredeki zeytinyağı işleme tesis ve işletmecilerinin yarattığı tuzluluğunun da önüne geçilmesine sebep olacaktır. Bu da yerel halk açısından istihdam kayıpları ile geçim zorlukları getirecektir. Ayrıca bölgenin içme suyu ihtiyacı da yeterince bilinmemektedir. Bu tür araştırmalar dahi olmadan birde doğal dengeleri daha çok bozacak şekilde göle müdahalede bulunmak ve belki de zarar vermek oldukça gereksizdir.

Bu tarihi mirasta; Kültür ve Turizm Bakanlığının yönetiminde olduğu halde,tabiat boyutunun ne yazık ki Koruma Kurullarından koparılarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığının KHK'ler ile kurulduğu ve 2B diye bilinen yasanın çıkarıldığı dönemden bu yana, Orman ve Su İşleri Bakanlığına geçirilmeye çalışılması nedeniyle yine bir başka geçiş dönemi karmaşası yaşanılmaktadır. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığında iki zıt kavramın aynı potada eritmeye çalışmasının etkisi altında kalınan bu dönemden çok önce TOKİ'de toplanan aşırı plan yetkileri otoriterleştirici merkezi etkiyi de arttırmıştır. Süreç karmaşık ve çelişik bir yapıda iken bundan en çok koruma Politikaları zarar görmüştür.

3.3.Çevre Mühendisliği ve ZiraatMühendisliğinden Kaynaklanan İhmal Sahalarında Kirlilik

Havzalar boyunca yer alan yerleşmelerde artan (ve çoğunluğu çiftçi olan) nüfusun yoğunluğunun yattığı baskının, sanayi atıklarının ve tarımsal girdilerin çevre kirlenmesine doğrudan etkisi olduğu düşünülmektedir. Kanalizasyon gibi altyapıların veya yerel arıtma sistemlerinin yakın geçmişe kadar ve halen çoğu belediyelerce dahi kullanılmadığı bilinmektedir. Dolayısıyla belediyelerin çoğunlukta kalan genel tedbirsizlik halleri yüzünden, akarsular (nehirler, dereler ve

çaylar) ve yatakları ile tüm ilişkili göller bu kirlilikten aşırı olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Çevre sağlığını etkileyen derecede bu tür idari yetersizliklerin yol açtığı eğilimler, ciddi birer fiziki çevre planlaması sorunudur. Bölgenin içme suyu ihtiyacı da önemle araştırılmalıdır.

Göllere gelen sular öncesinde, nehir koruma bantlarında yer alan tarımsal arazilerdeki topraktan süzülerek karışan toprağa karışan kimyasal gübre kullanımının sulara artan derecede yarattığı su ve çevre kirliliği de ciddi boyutlara ulaşmıştır. Ayrıca göl kıyı tabanında sular çekildikçe göz göre göre tarım yapılıyor olması, kirlilikte ayrı bir sorun alanını teşkil etmektedir. Balık çiftliklerinin de kıyı ekolojisine zarar verici boyutlara ulaştığı ve bunlara da göz yumulduğu bilinmektedir.

3.4. Su Rezervleri (Hidro-Jeolojik Açıdan Kritik Yanlar)

Her bölgenin akarsularla taşınan toprak yapısında tuzluluğa olan katkısı da aslında ilgili alanlar yada (OSİB, DSİ ve Belediyeler gibi) kurumlarca bilinmektedir. Örneğin; Sivas bölgesi kalsitli toprak yapısında iken, ülkemizde çoğu bölgeler ise humuslu toprak yapısına sahiptir. Maden olan yörelerde ise ağır metallerin varlığı bilinmektedir. Bazı yöreleri ise kalsiyum açısından zengin bir toprak yapısındadır. Dolayısıyla su rezervleri olası kirlilikte sürekli gözlem altındadır. Ancak yüksek debili kontrolsüz akan suların yataklarında ve çevrelerindeki toksik kirlilik acaba yeterince izlenilmekte midir? [15]

3.5. Bütünleşik Havza Planlaması (Şehir ve Bölge Planlama)

Havzalar genelde geniş bir bölgeyi kapsadığından bu alanlara yönelik verilerin toplanarak gerçeğe yakın yaklaşımların daha net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Havza sınırlarının bir kaç ilden başlayarak çizilmesi söz konusu olabilmektedir. O yüzden veri toplama sistematığı baştan sağlıklı kurulmalıdır. Sivas yine 3 havzanın kesişiminde yer alması ile ilgi çekici bir konumdadır.

3.6. Çevre Düzeni Planları

Geçen yıllarda ülke çapında hızla tamamlanan çevre düzeni planlarındaki bulguların yeterliliğinin de, tekrar sorgulanması yine ön plana çıkmış durumdadır. [13].

3.7. Ülkemizdeki Korunan Alanların Çevre Hukukundan Olumsuz Etkilenmesi

Ülkemizdeki korunan alanların (aslında teorikte korunması gereken, ama pratikte oldukça farklı, hatta yasak olması gerekirken, izin ve ruhsatlar dahi alabilen sakıncalı uygulamaya örnekleriyle sıkça karşılaşılan) alanlara ait risk analizlerine yönelik çalışmalar son yıllarda özellikle iklim değişimiyle de birlikte giderek hız kazanmıştır. [14].

3.7.1. İklim Değişimine Yönelik İlk Deneysel Risk Analizleri

B.Menderes Nehri Havzası Planına altlık olabilecek çalışmada risklerin gerçek boyutlarının tam olarak ölçülmesi için öncelikle, ilgili disiplinlerce uygun risk analizlerinin hızla başlatılarak

yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Söke Ovasındaki tarım alanları en öncelikli risk bölgesidir.

Diğer risklerden burada tek tek söz edilemeyecektir. Bu riskler içinden özellikle hayvancılığa gelindiğinde ise, B.Menderes Nehri ve kolları üzerinde Bafa Gölündeki balıkçılık diğer risk alanlarını teşkil etmektedir. İşte tamda burada özel bir üretim sahası olarak hızla ve kontrolsüzce kıyılarımızda yayılan balık çiftliklerini hatırlamak gerekir. Üstelik tam da Bafa Gölünün B.Menderes Nehrine beslenen tek ağzında kurulmuş olan kuluçka balık çiftliğinin de özellikle unutulmadan hatta çok daha gerçekçi ve geçerliliği olabilecek nitelikte ciddi ÇED değerlendirmelerine daha fazla gecikilmeden tabi tutulması zamanı çoktan gelmiştir. Söz konusu kaynak proje çalışması aracılığı ile başlatılmış ilk risk analizi değerlendirmeleri aslında işbirliği içinde çok daha ayrıntıyı da ilişki olarak gözlemleyerek Havza sınırlarına kadar genişletilecek şekilde sürdürülmelidir.

3.7.2. Ülkemizdeki Yönetim Planlaması Eksikliği

Havza bölgelerindeki tüm pratiği her zaman yönlendirecek olan öncelikle, bu yönetim planlarıdır. Henüz havza boyutunda değil daha düşük ölçekte planların varlığı ve yeterliliği bile söz konusu olmayan en riskli yerleşimlerin veya yörelerin gelecekte ciddi tehdit altında olduğu unutulmamalıdır. Buralarda halen kapsamlı çalışmalar yapılamıyor olsa da, zaman geçirilmeden farklı ekosistemler gözetilerek başlangıç çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Ancak bu çalışmalarda olası hatalardan dönülecek şekilde plan hiyerarşi içinde kalınarak gözetilecek olan (ve gerekirse; hem yukarıdan aşağıya, hem de aşağıdan yukarıya iki yönlü bir şekilde) birbirleriyle ilişki hataları düzeltici düzenlemeler de olmalıdır.

Ayrıca ölçekleri büyük büyük planlarda aslında olası etaplar da öngörülerek, süreçteki acil iş akışları

sırayla belirlenebilmelidir. Plan ve proje yönetimi olmadıkça, bazı çalışmalar gereksiz tekrar edilme riski taşıdığından, birbiriyle uyumlu akışların mutlaka önceden belirlenip, kamuoyuna ilan edilip bilgi verilerek yönetilmesi gerekmektedir. Doğru kaynak kullanımlarını esas alarak iyileştirilebilecek projeler haline getirebilecek adımlar üzerinden doğru bir mekansal planlamanın yapılması ve yürütülmesi zorunludur. Bu bağlamda çevresel ve yerleşim açısından çelişkili boyutlara ait bilinen karşıtlıkların aşılmasında planlama tarihinin ilke ve yöntemleri mutlaka gözetilmeli, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) sayesinde disiplinlerarası katmansal yapıda toparlanıp, konumsal ve tarihsel olarak örtüştürülüp karşılaştırmalı olarak değerlendirilen verilerle oluşturulan çağdaş güncel plan altlıkları kullanılmalıdır.

3.7.3. Kamulaştırma Yerine Mülkiyet ve İmar Hakları Aktarımı

Akarsu yataklarının koruma bantlarına yapılaşma izni verilmemesi gerekir. Korunması gereken bu alanlarda geçmişte bir şekilde edinilmiş mülkiyetler kamunun elinden çıkarılmıştır. Bu özel mülkiyetlerin ve üzerlerindeki imar haklarının mutlaka yaratıcı yollarla başka alanlara aktarılması gerekir. Bu bağlamda ve kapsamlı planlama açısından mülkiyet ve imar haklarının aktarımı yöntemi, kamulaştırmaya nazaran daha çok tercih edilir olmalıdır. Kamulaştırma artan mülk değerleri ve zorunluluk gerektiren yanları ile kullanımı zor olan eski bir uygulama aracı olmaya başlamıştır. “Kıyıları halkın malıdır.” söylemi ve planlama ilkesi, kıyı alanlarının yeniden

planlanmasında yeniden önemli bir yolun açılmasına da öncülük sağlayabilir. Ancak kıyıları aynı zamanda miras niteliği taşıyan tersanelere de ev sahipliği yapmış olduğundan, bu tür bir endüstriyel miras alanı (geçmişte Bedrettin Dalan'ın belediye başkanlığı dönemindeki İstanbul Haliç dönüşümü benzeri bir örnekte olduğu gibi) asla unutulmuş tahrip edilmemelidir. (Kocalar, 2010-c)(Kocalar, 2011-d) (Kocalar, 2013-j)

3.8.Sosyolojik Açıdan Bazı Gözlem ve İncelemeler

3.8.1.Demografik Analizler

Ege gibi kıyı bölgeleri verimli akarsu ağzlarına zamanla oluşan deltalara sahiptir. Bu sulak alanlarda aliviyonların bol miktarda bulunması tarımsal faaliyetlerin gelişmesine de elverişli olmuştur. Özellikle Ege bölgesi kıyılarımızda bu tür kırsal alanların çokluğu nedeniyle, diğer bölgelerden göç alarak istihdam sahası açılmıştır. Kıyı alanlarının fiziki açıdan (yükseklik ve iklim) farklı olan coğrafyalardan nüfus çeken yapılarının yanı sıra, farklı yaşam tarzları nedeniyle kültürel karşıtlıkların da aslında bir karşılaşma alanı olduğu söylenebilir. Ancak ekonomik zenginlik sürdüğü sürece bu çatışmaların belki geçici olarak eriyerek azaldığı da ortadadır. Sonradan oluşan zenginlikler ile gelir dağılımının adil dağılmadığı ülkemizde istihdam alanlarının kıyı alanlarında tarımdan turizme doğru kayması da sadece geçici bir refah dönemine işaret etmektedir.

3.8.2.Sivil Toplum ve Yerel Halkın Geleceğini Belirleme İnsiyatifi

Sosyal medyanın spekülatif boyutlarından etkilenebilen imza kampanyaları da, devletin bazı hantal kurumları gibi zaman zaman hatalı kararlar veya benzeşik tepkiler üretebilmektedir. Ayrıca kullanıcı memnuniyeti kapsamlı ilginç çalışmalarla doğrudan kullanımı piyasaya şartlarına geçirerek doğal alanları sermayeye güzelce terk etmeye hazır sözde bilimsel çalışmaların varlığı da açıkça ortadadır. [2]. [4].

3.8.3.İktisadi Perspektif

Çağımız çevre sorunlarının hızla çözüme kavuşturulmaya muhtaç olduğu bir dönemdedir. Büyük çapta toplumsal değişimlerin bu çözüme getirmesini bekleme lüksümüz kalmamıştır. (Doğal varlıkların tükeniş ve kirlenme hızı vb gerçekler) Kapitalist ekonomileri islah edecek, ekonomik sistemi yeşil dönüşüme mecbur kılacak çevre politikaları için mutlaka çaba göstermeliyiz.Daha da önemlisi, etkili çevre politikaları için çalışırken, aynı zamanda nasıl bir toplumsal değişim arzulanmalı? Anaakımın yanı sıra heterodoks iktisat ekollerinden yararlandığı eserinde yazar modern ekolojik düşünce ve analizde önemli yer tutan belli başlı kavramları titizlikle temellendiriyor, eleştiriyor ve çevre mücadelesi için kullanışlı hale getiriyor. Yazar, iklim değişikliğiyle mücadelede ayrıntılı bir perspektif sunuyor. "Yeşil iktisat", insanlığın karşı karşıya bulunduğu ekolojik krize yanıt verecek bir sentez değil, fakat bu sentezi oluşturmak yönünde önemli bir adım sayılabilir. "Yeşil iktisat", iktisatçı olup bu mesleğin çevre sorunlarına farklı yaklaşım biçimlerini öğrenmek ve öğretmek isteyenler için "Yeşil iktisat" aynı zamanda, iktisatçı olmayan çevreci, ekolojist ve aktivistleri iktisatla tanıştırıyor. [17].

4.Sonuç ve Öneriler

Çevre koruma hukuku oldukça kapsamlıdır. Özellikle tarım alanları, biyolojik çeşitliliği besleyen rezerv alanlar, ormanlar ve su havzaları geleceğimiz için kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca bu alanlar, yer yer yerleşimler de barındırmakta ya da yakınlarındaki yerleşimleri zengin kaynakları ile beslemektedirler. Ancak çevrenin maruz bırakıldığı kirliliğinin de belli sınır eşikleri vardır.

Deniz seviyesinin altında kalabilen alanlarıyla Hollanda planlama meslek alanı için öğretici uygulamalara sahip durumda iken, ülkemizde arazi kullanım kararlarına yönelik hataların sürdürülmesi düşündürücüdür. Özellikle kıyı çevrelerinde planlanan (turizm ve enerji) yatırımlarının zarar etme riski bir yana, turizm ağırlıklı gelir sağlamaya yönelik yatırımlar özellikle coğrafi risklerin olduğu bölgelerde, her zaman için olası bazen de çok ciddi tehditlere maruz kalabilmektedir. Özellikle iklim değişikliği ile doğal afetlerin sayısında ve niteliğinde görülen artışlar, doğal afet risklerini ve bazı olası tehditleri daha belirgin bir hale getirmiştir. Sadece kıyı alanlarında değil yükseklerde de durum benzerlik göstermektedir. Örneğin; kar yağışının azaldığı bu yıla benzer dönemlerde kayak pistleri kullanım olanakları ve konaklama yatak kapasitelerinde doluluk oranlarının düşmesi gibi. [16].

Ülkemizdeki ekosistemlerin varlığı ortada iken, korunması gerektiği halde tam anlamıyla korunamayan bu alanlar, doğal kaynaklar açısından ciddi rezervler taşıdıkları için giderek geri dönülemez bir şekilde öngörülmemiş riskler taşıyor hale gelerek doğal eşiklerini de aşmaktadır. O yüzden çevre hakkında hukuki mevzuat başta olmak üzere veri toplama, değerlendirme yöntemleri ve havza planlama bilgi sistemleri gibi yenilikler mutlaka daha ayrıntılı bir şekilde araştırılmalıdır.

Artık geride bırakılan ekonomik bağımlılıklar yerine, ekolojik bağımlılık dönemleri gelmektedir. Savurganlık ise yerini sürdürülebilirliğe bırakmak zorundadır. [18].

Haritalar 1. Gölün B.Menderes Havzası ile yakın ilişkisel konumu (İnternet)

Haritalar 2. Gölün Ege bölgesi ve Türkiye'deki yeri (İnternet)

Haritalar 3. Gölün İzmir ile ilişkisel konumu (İnternet)

Haritalar 4. Gölün Ege Denizi ile ilişkisel konumu (İnternet)

Kaynaklar

[1]ÇAĞLAR, Y. 2011 Çevreleme İmge Kitabevi / Çevre Dizisi, Ankara.

[2] KOCALAR, AC. (2013-d). Küreselleşmenin Mekana Etkisi: Kentsel Dönüşüm, “Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar”, VII. Uluslararası Katılımlı Ulusal Sosyoloji Kongresi, Muğla 2-5.10.2013.

[3] KOCALAR, AC. (2013-k) Metalaşan Doğal Varlıklar ve Kaybolan Haklar: Yaşam/Çevre/Su/Kullanım/Kent/Barınma Hakkı (Commoditization in the Natural Assets and the Losting Rights: Living/Environmental/Water/Using/Urban/Settlement Rights), Uluslararası ÇED Kongresi, İstanbul Kongre ve Sergi Sarayı, 8-10.11.2013.

[4] KOCALAR, AC. (2012-d). Bedensiz Kafalar, İfadesiz Diller, Doğasız Düzen İçerisinde Kültürel Mirası Koruma Bilinci Arayışları, (Searching for Heightened Consciousness of Protecting Cultural Heritage despite the Current Context of Disembodied Heads, Unexpressive Language Habits, and Neglect of Nature in Urban Life),I. Uluslararası Ortadoğu Sosyolojisi Kongresi, Fırat Üniversitesi - Orta Doğu Araştırmaları Merkezi - Sosyoloji Şubesi, Elazığ, 28 - 30 Haziran 2012.

[5] COŞKUN, B. 2008 Gölü arayan kuşlar, Hürriyet Gazetesi, s.7, 9 Ağustos 2008 Aktaran: <http://www.hayvanhaklari.net/index.php/200808101350/bekir-coskun/golu-arayan-kuşlar.../-bekir-coskun>

[6] KOCALAR, AC. (2014-f)Sivas'ta Hayat Bulan Su Kaynakları ve İklim Değişiminin Görünen Etkileri Üzerinden Planlamanın Vazgeçilmez Hafifliği(Baraj ve Göletler ile Sulama Kanalları),

Uzaktan Algılama-CBS Sempozyumu (UZAL-CBS 2014), 14-16.Ekim.2014, YTÜ, İstanbul.

[7] KOCALAR, AC. (2013-l) ‘Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı’na Karşı Eleştiriler ile Doğal Çevrenin ve Yaşamın Korunması/Geliştirilmesi, İstanbul Kent Sempozyumu, 21-25.11.2013.

[8] KOCALAR, AC. (2014-c)Türkiye’nin Biyolojik Çeşitliliğe Sahip Koruma Alanlarındaki Sürdürülebilir Kış Turizmi Potansiyeli ve Kar Sporları Bağlamında Kartepe, Yıldız Dağı, Palandöken, 1.Uluslararası, Kentsel Planlama-Mimarlık-Tasarım Kongresi, (Urban Planning - Architecture and Design Congress) UPAD-2014, 8-11.Mayıs.2014, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli

[9] KOCALAR, AC. (2014-d) “Altın Yumurtlayan Tavuk” Hayalleri ve Modern Hayalet Şehirler,Karaburun Bilim Kongresi, 3-5.9.2014, İzmir.

[10] KOCALAR, AC. (2012-e). Turizm Baskısından Kaynaklanan Kentsel Dönüşüm Riskleri ve Önleyici Koruma Politikalarına Yönelik Bir Yaşam Döngüsü Perspektifi (Rural and Urban Risks Arising from Tourism Pressure and A Perspective for a Life Cycle about Preventive Conservation Policies), Uluslararası Katılımlı Şehirlerin Yapılandırılması Sempozyumu, Kentsel Dönüşüm'2012, İTÜ Ayazağa-SDKM, İstanbul, 26-29 Eylül 2012.

[11] KOCALAR, AC. (2012-ç). Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesinde İmar Planı Uygulamalarıyla Sınırlandırılan Mülkiyet ve İmar Haklarının Aktarımı (Transfer of Property and Development Rights Restricted with the Implementation of Development Plans in the Transformation of the Areas under Disaster Risk). Tasarım ve Kuram Dergisi. MSGSÜ, İst. Cilt 8, Sayı 14 (2012). s. 61-75.

[12] KOCALAR, AC. (2013-j) Kamu ve Kent Yönetiminde Küreselleşme Etkisiyle Yaşanan Reform Sorunlarının Kökeni ve Kentsel Hareketler, DŞG, ŞPO, 9 Eylül Üniv., İzmir 6-8.11.2013.

[13] KOCALAR, AC. (2012-h). Sivas'ın Göç Gerçeği ve Çevre Düzeni Planındaki Eksiklikler - CBS Katkılı Mekânsal Analizlerle Yeni Planlama Yaklaşımlar (Sivas's Migration Truth and Environment Master Plan Omissions - New planning Approaches with GIS-based Spatial Analysis), IV. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu,Zonguldak, 16-19.10.2012.

[14] KOCALAR, AC. (2012-i). Taşınmaz Kültürel Varlıklar-Risk Yönetim Modeli (TKV-RYM) ve Önleyici Koruma Politikalarına Yönelik Disiplinlerarası Bütüncül Yaklaşımlar (Immovable Cultural Assets-Risk Management Model (ICA-RMM) and an Integrated Approach to Interdisciplinary about Preventive Protection Policies), "Cultural Heritage Protection in Times, Risk", "Challenges and Opportunities"; Yıldız Technical University (YTÜ) - ICOMOS ICORP International Symposium, YTÜ İstanbul, 15-17 Nov, 2012.

[15] KOCALAR, AC. (2013-g). Sivas Kızılırmak Havzasında Eğlendirilen Alanları Yaratma Denemeleri, II. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi, Kuşadası, Aydın 31.10-3.11. 2013.

[16] KOCALAR, AC. (2014-c)Türkiye'nin Biyolojik Çeşitliliğe Sahip Koruma Alanlarındaki Sürdürülebilir Kış Turizmi Potansiyeli ve Kar Sporları Bağlamında Kartepe, Yıldız Dağı, Palandöken, 1.Uluslararası, Kentsel Planlama-Mimarlık-Tasarım Kongresi, (Urban Planning - Architecture and Design Congress) UPAD-2014, 8-11.Mayıs.2014, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

[17] HAHNEL, R. 2014 Yeşil İktisat, Ekolojik Krize Krşı Koymak, BGST Yayınları

[18] KOCATAŞ, A. 2012 Ekoloji Çevre Biyolojisi, Dora, 12.baskı, Bursa.

İnternet Kaynakları

(<http://ekodosd.org>)

(<http://www.yabantv.com/>)